Mapes de Patrimoni Cultural

Diputació Barcelona

Pintures romàniques de l'església de Sant Salvador

Polinyà

Ubicació

Comarca:	Vallès Occidental
Lloc/Adreça:	Gran part de les pintures originals es troben al Museu Diocesà de Barcelona mentre que a l'església de Sant Salvador se'n pot veure una còpia, a banda d'alguns fragments localitzats posteriorment i que romanen in situ.
Alçada:	157

Coordenades:

Latitud:	41.55806
Longitud:	2.15136
UTM Est (X):	429233
UTM Nord (Y):	4601058

Classificació

Número de fitxa	08167 - 6
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Element arquitectònic
Estil / època:	Medieval Romànic
Segle	XII
Estat de conservació	Bo
Notes de conservació:	Durant mesos d'abril i maig de l'any 2000, arran de la darrera restauració del temple efectuada pel Servei de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya, es van trobar noves restes de pintura, concretament una part més del tetramorf. En aquell moment van ser restaurades i es conserven in situ. El 10 de setembre de 2005 es va fer la presentació pública de la reproducció de les pintures originals a l'església de Sant Salvador de Polinyà.
Protecció	Física
Accés	Fàcil
Ús actual:	Cultural

Titularitat Privada accessible
Titular: Bisbat de Barcelona
Fitxes associades:
Església romànica de sant Salvador de Polinyà
Jaciment arqueològic de l'església de Sant Salvador
Església parroquial de Sant Salvador
Rellotge de sol de l'església de sant Salvador
Autoria de la fitxa Ainhoa Pancorbo Picó
Data de registre de la fitxa: dj., 17/12/2020 - 09:56

Descripció

Les pintures romàniques de Polinyà, d'una gran expressivitat en les seves formes, estan elaborades en un estil autòcton, similar a les de Santa Maria de Barberà, amb influències franceses, lluny de l'estil italianitzant representat per Taüll o Pedret. Les relacions amb les pintures romàniques de Santa Maria de Barberà són evidents tant pel que fa al cànon allargat de les figures com per les formes i colors dels personatges i elements representats. La proximitat de les dates de consagració d'ambdues esglésies (Barberà, entre 1.116 i 1.137, i Polinyà, al 1.122), el fet que entre els propietaris de Polinyà que feren importants deixes testamentàries a l'església de Sant Salvador destaquin els Bonfill de Santa Coloma, què si bé tenien la seva residència habitual a Barberà foren senyors de Polinyà per via matrimonial, fan pensar que el mateix mestre va pintar a Barberà i a Polinyà.

Les pintures s'han atribuït per aquests motius a l'anomenat "Mestre de Cardona", per ser l'autor (o en persona o personal del seu taller) d'almenys quatre pintures murals del segle XII a partir d'analogies estilístiques: es tracta de les esglésies de Sant Martí Sescorts (pintures conservades al Museu Episcopal de Vic), de Sant Vicenç de Cardona (conservades al MNAC), de Santa Maria de Barberà (absis laterals, conservades in situ) i de Sant Salvador de Polinyà (conservades al Museu Diocesà de Barcelona).

Globalment, les pintures de Polinyà ofereixen el cicle iconogràfic complert des de l'adveniment de Crist al seu retorn a la fi dels temps. Les escenes, localitzades a l'absis, al mur meridional i a la volta del primer tram del temple, són les següents:

A l'absis:

Diverses escenes de la Vida de Jesús: anunciació, visitació, nativitat, lavatori o bany amb les llevadores, i anunciació dels pastors. La nativitat és representada a la manera bizantina amb Maria sobre un llit i el nen a part. El conjunt està presidit per una *Maiestas Mariae*, amb la Mare de Déu asseguda en el tron del salvador amb el nen a la falda i flanquejada per dos arbres. Al costat de la verge es detecta un personatge masculí, dret i descalç, força malmès.

Les escenes de l'absis són separades en dos nivells per un fris amb filacteris referits a les escenes de l'Apocalipsi.

Al mur meridional

- Escena de Jesús davant Pilat al pretori. Pilat està assegut en un tron i al seu costat hi ha un soldat amb llança, casc i escut.

- Escenes del llibre de l'Apocalipsi. Destaca l'imatge de Crist entronitzat dins una mandorla i envoltat pels símbols dels evangelistes. Se'n distingeixen clarament dos, els de Lluc i Joan. També s'hi representen l'

Agnus Dei amb 7 ulls envoltat de 7 canelobres d'or, les 7 esglésies d'Àsia (només se'n distingeixen 3), el llibre dels 7 segells i dos dels quatre genets de l'Apocalipsi (el segon amb l'espasa i el quart amb una llança que travessa la cara d'un home).

A la volta del primer tram del temple.

Restes del pantocràtor al centre de la volta, a l'intradós de l'arc toral, decorat a la part alta amb motius vegetals (tija ondulada amb fulles, flors d'iris) amb un personatge no identificat a la part baixa en un dels pilars, un sant bisbe (dempeus, amb casulla i estola, descalç, nimbat i amb pal·li), que duu a la mà dreta una pedra.

La majoria d'estudiosos identifiquen aquest personatge vestit de bisbe com Sant Esteve (per la possible pedra a la mà dreta). Jesús Alturo, que l'any 2016 va estudiar-les, ho posa en dubte: cal no oblidar que quan l'església es consagra (1122), pertanyia a la canònica de la Catedral de Barcelona des de 1056 (als canonges, no al bisbe). Qui consagrà l'església fou (Sant) Oleguer, bisbe de Barcelona, però qui degué influir en els personatges representats al programa iconogràfic havien de ser els canonges, traslladats el 1122 a Terrassa. Per tant, Alturo segueix la pista barcelonina: defensa que el personatge en qüestió és un sant bisbe segur, i després de descartar sant Ruf, aposta per Sant Jaume el Menor, o bé, amb menys possibilitats, per Sant Pere de Narbona.

El mateix autor, després de revisar tant la documentació escrita com les diferents opinions d'historiadors (Puig i Cadafalch, Gudiol, Richert, Post, Kuhn, Pijoan, Cook, Carbonell, Sureda, Ainaud o Pagès) conclou que aquestes pintures són de l'any 1122

Observacions:

Avui encara es poden distingir restes d'aquestes pintures *in situ*, especialment a l'intradós de l'arc de l'absis. La resta va ser extreta l'any 1941 per dur-les al al Museu Municipal de Belles Arts de Barcelona. L'any 1959 van ser traslladades al Museu Diocesà de Barcelona, on encara avui es poden veure.

Història

L'any 1919 es publiquen les primeres notícies del descobriment d'un seguit de pintures murals a l'interior del temple de Sant Salvador, per part de J. Gudiol i J. Puig i Cadafalch. Sobre les circumstàncies de les troballes se'n sap ben poca cosa. Gudiol esmenta que "*com tantes altres vegades, sota l'emblancat que fa mut el presbiteri*". Així, podem concloure que s'hi havia pintat a sobre, s'havia emblanquinat l'absis i les pintures no es veien. Es desconeix però com es van descobrir, qui va fer les obres que van permetre desencalar i descobrir les pintures, o qui va tenir la idea de fer-les.

El mes de novembre d'aquell mateix any, Jeroni Martorell, responsable del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments (SCCM) de la Mancomunitat, comunicava la troballa a la Junta de Museus de Catalunya (JMC). El SCCM (depenent de la Mancomunitat i l'Institut d'Estudis catalans, presidides per Puig i Cadafalch) atorgava una subvenció per a la neteja i millor conservació de les pintures, operació que es va dur a terme *in situ*. La JMC encomanava a J. Vallhonrat una copia de les pintures de Polinyà, Santa Maria de Barberà (lliurades el 1920) i Santa Maria de Terrassa.

Durant la Guerra Civil l'església va ser profanada i va ser utilitzada com a magatzem. Passat el conflicte, l'any 1939, es va procedir a una restauració de l'església, que va ser duta a terme sota la direcció de l'arquitecte J. Vila Juanico. Les pintures van romandre *in situ*.

El 1941 es van executar els treballs d'extracció de les pintures per part de Ramon Gudiol i es van traslladar al Museu Municipal de Belles Arts de Barcelona (antecedent del MNAC), on les pintures, propietat del Bisbat (del Museu Diocesà de Barcelona, MDB), van quedar en dipòsit. Es restauraren al taller dels germans Josep i Ramon Gudiol i no s'arribaren a exposar al museu. L'impulsor i finançador de la operació va ser el col·leccionista barceloní, Joan Prats i Tomàs, que va finançar, a benefici del Museu Diocesà de Barcelona, l'extracció i condicionament d'aquestes pintures a canvi de quedar-se un fragment per a la seva col·lecció privada. El fresc escollit va ser l'anomenat "Jesús davant Pilat", que va acabar decorant la sala noble del seu domicili.L'any 1973 deixaria aquest fragment en testament al Museu d'Art de Catalunya.

Per un informe de 1957 del MDB (signat per Msn. Trens), es dedueix que les pintures de Polinyà eren encara en aquell moment un magatzem del Museu d'Art de Catalunya, a Montjuïc (MAC). L'1 de juny de 1959 van ser traslladades al Seminari Conciliar, i allí es va construir l'absis de suport.

L'any 1960 s'inaugura el Museu Diocesà de Barcelona al Seminari Conciliar. La Sala romànica inclou l'absis amb les pintures de Polinyà. Posteriorment, el museu es tanca al públic i el fons es trasllada del Seminari al palau Episcopal.

El 16 de maig de 1991 té lloc la inauguració del nou MDB al seu actual emplaçament, a la Pia Almoina. S'hi exposen les pintures de Polinyà.

El 1992 el MAC traspassa la peça de Prats al MDB, després de mostrar-la en una mostra temporal al Palau Macaya.

En el decurs dels treballs de restauració efectuats a l'església a principis dels anys 2000 per restauradores del Servei de Restauració de Bens Mobles de la Generalitat, es van descobrir noves pintures. Es tracta de petits fragments localitzats a la volta i sobretot a l'intradós de l'arc, corresponents a una part més del tetramorf ja conegut. Van ser restaurades per Elena Abella i Dolors Mañà i encara avui es poden veure a l'interior del temple.

D'altra banda, a l'absis i a la paret meridional llueix des de l'any 2005 la reproducció *in situ* de les pintures conservades al MDB, realitzades per Raül Galusca entre 2003 i 2004.

Segons Alturo i Alaix (2016), les pintures murals de l'església de Sant Salvador de Polinyà van ser un encàrrec del capítol de la catedral de Barcelona, propietari del temple des de què a mitjans del segle XI el bisbe Guislabert l'hi va donar. Aquests autors sostenen que l'encarregat de planificar el cicle iconogràfic de les pintures podria haver estat el canonge, gramàtic, erudit i canonista occità Renall, afincat a Barcelona, que era el secretari del bisbe Oleguer, el bisbe que va consagrar l'església (i possiblement les pintures) l'any 1122. Per tant la seva execució seria en aquesta data o una mica abans, segons els esmentats autors. Alturo (2016) defensa que les pintures ja s'haurien realitzat abans de consagrar l'església, el 1122, ja que era habitual "inaugurar" formalment el temple quan estava acabat del tot, pintures incloses.

La cronologia de les pintures ha estat objecte de discussió. Puig i Cadafalch, al descobrir les pintures el 1919, les data (com l'església) al segle XI. Gudiol data les pintures des de finals del segle XII fins ben entrat el segle XIII, i posteriorment, s'inclinà pel segle XIII. Khun (1930) confirmà la datació del segle XIII. Als anys 50 Cook i Gudiol proposen la segona meitat del segle XII. Gairebé tota la bibliografia posterior manté aquesta cronologia, com també Sureda (1991), Pagès (2013) i Carbonell, tot i que Ainaud (1986 i 1989). Pitarch i Nuria de Dalmases (1986), proposen la primera meitat del segle XII, que és la posició que manté actualment Alturo, fent-les coincidir amb l'esment de l'any 1122.

Bibliografia

AINAUD, Joan. 1989. “Mestre de Polinyà”. *Millenum: historia i art de l’església catalana*, 148-49. Barcelona. Generalitat de Catalunya.

AINAUD, Joan. 1986. “Pintures murals de Polinyà”. *Thesaurus: l’art als bisbats de Catalunya, 1000-1800,* 36-37. Barcelona. Fundació Caixa de Pensions.

ALTURO, Jesús. 1985. *Diplomatari de Polinyà del Vallès: aproximació a la història d’un poble del segle X al XII* (Bellaterra: UAB 1985)

ALTURO, Jesús. 1985. “Polinyà del Vallès del segle X al XII: estudi històric i diplomático-paleogràfic”. *Arraona* 17, 1985: 23-62.

ALTURO, Jesús. 2005. “Polinyà del Vallès: fonts i noves dades per a la reconstrucció de la seva historia”. *Arraona* 29, 2005: 132-147.

ALTURO, Jesús; ALAIX, Tània. 2016. *L’església de Sant Salvador de Polinyà i les seves pintures.* Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

GUDIOL, J. 1919. “Mes pintures murals”. *La Veu de Catalunya* 29, num. 7331. 15.9.1919, pag. 5.

KHUN, Charles, L. 1930. Romanesque mural painting of Catalonia. Cambridge: Harvard University Press.

MARTORELL, Jeroni. 1915-20. “Memoria presentada pel SCCM, dels treballs fets els anys 1915-20” *Anuari de l’IEC* 6 (1915-20): 59-64

PUIG I CADAFALCH, Josep. 1915-20. “Noves Pintures Murals”. *Anuari de l’IEC*, 6 (1915-20) pag. 773-74.

SUREDA, Joan. 1992. “Pintures murals de sant Salvador de Polinyà”. *Catalunya medieva*l, 80-81. Barcelona, Lunwerg, cop.

Enllaços d'interès:

Conèixer Catalunya
Inventari de patrimoni arquitectònic. Departament de Cultura de la Generalitat …
Pobles de Catalunya
Ajuntament de Polinyà
Església de sant Salvador

